

Klimatkommunernas remissvar

Värdet av vinden - Kompensation, incitament och planering för hållbar fortsatt utbyggnad av vindkraften (SOU 2023:18)

Bakgrund

Elektrifieringen av olika sektorer och branscher är en förutsättning för det moderna fossilfria välfärdssamhället. Sverige är mitt i en energiomställning och står inför en utveckling med kraftigt ökad elanvändning de kommande 30 åren, och mycket stort behov av utbyggnad av förnybar energiproduktion.

Samtidigt befinner vi oss i en ansträngd energisituation i Europa. Genom elektrifieringen av transporter och industrier minskar vi beroendet av importerade fossila bränslen, men för att systemet ska fungera krävs att vi bygger ut både vår förnybara elproduktion och vårt elnät i snabb takt.

Landbaserad vindkraft bedöms framför allt vara det kraftslag som har den tekniska och ekonomiska möjligheten att stå för det största tillskottet i elproduktion, givet den korta tidshorisonten och andra kraftslags nuvarande förutsättningar. Många tunga aktörer lyfter just vindkraftens potential, bland annat Svenskt Näringsliv, som konstaterar i sitt [Startprogram för mer vindkraft](#) att vindkraften är en bärande del i energisystemet och för elektrifieringen och att kraftfull utbyggnad av vindkraft är en nyckel för svensk konkurrenskraft.

För att hålla uppe takten i utbyggnaden är det angeläget att lösa acceptansfrågan ([Energimyndigheten, 2022](#)). När regeringen tillsatte den så kallade incitamentsutredningen i april 2022 var uppdraget följande:

- att lämna *förslag som stärker kommunernas incitament* att medverka till utbyggnad av vindkraft.
- att ge förslag på *system för att kompensera dem vars omgivning påtagligt påverkas* av sådan utbyggnad.

Utredningen har lämnat ett antal förslag för kompenationssystem för intilliggande fastigheter, närboende och lokalsamhället (se bild nedan). Att lämna *förslag som stärker kommunernas incitament* var däremot inte möjligt, givet kombinationen av direktiv. I det ursprungliga direktivet framgick nämligen att förslagen inte fick påverka skatteområdet och i ett tilläggsdirektiv från nuvarande regering tillkom ”ska inte finansieras av staten”.

Utredningen föreslår att reglerna ska gälla för vindkraftverk vars tillstånd enligt miljöbalken vinner laga kraft efter den 31 maj 2023.

Figur 1 Illustration av vårt förslag på incitament och kompensationssystem

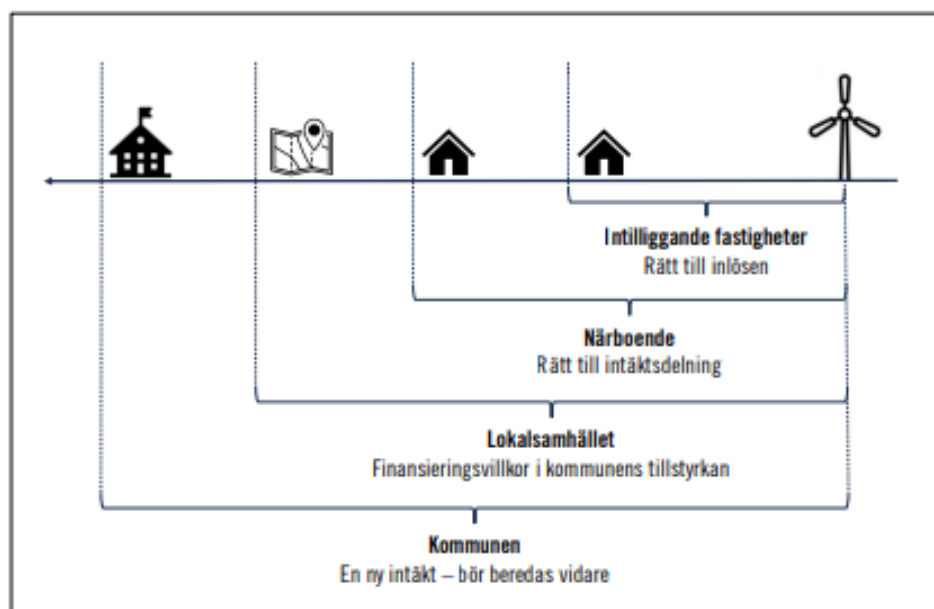

Illustration: Incitamentsutredningen.

Sammanfattande synpunkter från Klimatkommunerna

- Först och främst konstaterar vi att det allra viktigaste förslaget - ett system för att skapa en intäkt för kommuner – inte kunnat lämnas, på grund av regeringens direktiv. Detta ser Klimatkommunerna mycket allvarligt på. Mot bakgrund av utredningen och den brådskande situationen i världen, Europa och Sverige uppmanar vi regeringen att föreslå ett system med ersättning till kommunerna utan ytterligare utredning, då utredningen trots allt har gjort beräkningsunderlag och tagit fram förslag på ersättningsmodeller.
- Vindkraften kan generera stora värden för ägare och konsumenter. Den är viktig för Sveriges energitrygghet och export, men ger inte så många fasta arbetstillfällen på de orter där den byggs. Därför bör en del av vinsterna från vindkraftverk tillfalla närboende och kommunerna där dessa anläggs. Vi anser att utredningen lämnar väl genomtänkta förslag för kompensation till intelligande fastigheter, närboende och lokalsamhälle.
- Klimatkommunerna ser positivt på utredningens förslag om att uppdatera lagen om kommunal energiplanering och därmed underlätta för planering av vindkraft. Det är lämpligt att ge Energimyndigheten i uppdrag att ta fram en vägledning för hur lagen ska tillämpas, men vi anser att det föreslagna ekonomiska stödet bör finnas kvar under en längre tid (utvecklas längre ner).
- Förutom uppdaterad lagstiftning och stöd till energiplanering i kommunerna vill vi understryka att det också behövs ett bättre helhetsgrepp från nationell nivå i planeringen av utbyggnaden av olika förnybara energislag. När helhetsbilden saknas är det naturligtvis svårt

för kommunerna att veta hur mycket de förväntas bidra till helheten. Klimatkommunerna anser att det är lämpligt att länsstyrelserna får i uppdrag att utarbeta regionala planeringsunderlag i frågan.

- Risken kvarstår att vindkraftsprojekt stoppas i ett sent skede på grund av utformningen av det kommunala vetot. Klimatkommunerna föreslår att kompensationsystem i betänkandet Värdet av vinden kompletteras med resultatet av utredningen *En rättssäker vindkraftsprövning (SOU 2021:53)*, som lyftes i propositionen om tidigt kommunalt ställningstagande för vindkraft.

Nedan presenterar vi våra synpunkter på de olika delarna av utredningens förslag.

Incitament för kommuner

Utredningen drar slutsatsen att tillräckliga incitament för att väsentligt öka kommunernas tillstyrkan bara kan uppnås genom att land- och havsbaserad vindkraft i kommunen ger dessa en intäkt, och att en sådan intäkt kan bara åstadkommas genom statlig finansiering eller beskattning. Eftersom Inget av de alternativen är möjliga att förslå utifrån utredningens direktiv, slår utredningen fast att *frågan om kommuners incitament skyndsamt bör beredas vidare inom Regeringskansliet*.

Utredningen har funnit att intäkt till kommuner är särskilt viktigt för kommuner vars nej i nuläget beror på rättviseskäl ("ännu en naturresurs utvinns på ett sätt som påverkar livsmiljön i närområdet negativt, samtidigt som värdet realiserar på annat håll i landet eller utomlands.") och kustkommuner, vars nej till havsbaserad vindkraft beror på att havsutsikten påverkas.

Klimatkommunernas synpunkter:

- Det är helt nödvändigt att en ersättning till kommunkassan kommer på plats. Utan ett sådant system kan vi inte förvänta oss att uppnå varken acceptans för vindkraften eller rättvisa. Därför är det mycket olyckligt att utredningen varit begränsad av sina direktiv (inklusive ett sent tilläggsdirektiv) så att de inte kunnat föreslå en lösning för ersättning till kommunerna.
- Alla kommunala beslutsfattare som intervjuades i studien i bilaga 4 höll med om att kommuner i dag inte har något att förlora på att avslå ansökningar, och att enskilda politiker därmed kan vinna röster på att underblåsa det lokala motståndet. Om kommunen skulle förlora skatteintäkter skulle det vara svårare att säga nej, i synnerhet för de etablerade partierna som ofta har ett mera direkt ansvar för den kommunala ekonomin.
- I bilaga 4 lyfter kommunala beslutsfattare en kommunalisering av fastighetsskatten som den åtgärd som troligast skulle bemöta känslan av orättvisa, och därmed leda till att fler tillstånd beviljas. I bilaga 6 lyfts exempel från bland annat Finland: "På landsorten har fastighetsskatten avgörande betydelse för utbyggnaden av vindkraft. Små avlägset belägna kommuner har stort behov av inkomster och där utgör fastighetsskatten betydande tillskott".
- En kommunaliserad fastighetsskatt anses av många kommuner vara det mest lämpliga sättet att ersätta kommuner som berörs av havsbaserad vindkraft, då det är svårt att ersätta

kustboende med bygdemedel, bland annat eftersom kusten ses som en angelägenhet för hela kommunen.

- Mot bakgrund av utredningen och den brådskande situationen i världen, Europa och Sverige anser Klimatkommunerna att regeringen bör föreslå ett system med ersättning till kommunerna utan ytterligare utredning, då utredningen trots allt har gjort beräkningsunderlag och tagit fram förslag på ersättningsmodeller.
- Vi uppmanar även regeringen att tänka över hur man kan undvika olikbehandling av nya gentemot redan beslutade eller uppförda verk, så att de som gått före inte missgynnas.
- Den tidigare utredningen "En rättssäker vindkraftsprövning" mynnade ut i en proposition om tidigt kommunalt ställningstagande till vindkraft. Klimatkommunerna, SKR m.fl. såg mycket positivt på utredningens förslag, som skulle underlätta för både kommuner och projektörer. Propositionen avsågs av riksdagen våren 2022, och Kristdemokraterna och Centerpartiet motiverade sitt ställningstagande med att justeringen av det kommunala vindkraftvetot borde kombineras med incitament som gör kommunerna mer benägna att tillstyrka. Mot bakgrund av detta menar Klimatkommunerna att incitamentsutredningens förslag bör hanteras tillsammans med förslagen i propositionen "Tidigt kommunalt ställningstagande till vindkraft".

Vindkraft som kommunal energiplanering

Utredningen betonar att avsaknaden av en nationell energiplanering innebär att kommunernas planering av vindkraft i sin översiktsplan (och beslut att säga ja eller nej till projekterade vindkraftsparker) sker utan en koppling till en större helhet. Det finns inget sätt för en kommun, som vill ta sitt ansvar för landets energiförsörjning, att få (eller skapa sig) ett svar på vilket detta ansvar är. Inte heller kan en sådan kommun känna någon slags förvissning om att andra kommuner kommer att dra sitt strå till lasset. Därför menar utredningen att kommunernas planering av vindkraft i högre grad ska betraktas som en del av kommunens energiplanering. Utredningen föreslår att Energimyndigheten ska ta fram en vägledning för hur lagen bör tillämpas i dagens förhållanden, och föreslår ett tillfälligt ekonomiskt stöd 2024–2027 för att stärka kommunernas förmåga till energiplanering. Stödets fokus bör vara på planering av utbyggd fossilfri elproduktion (inklusive fysisk planering av vindkraft).

Klimatkommunernas synpunkter:

- Det skapar svårigheter för kommunerna om det inte finns en statlig planering som med utgångspunkt i statliga intressen ger förutsättningar för kommunal energiplanering. Det antyds i utredningen att den nuvarande ordningen är prövningsbaserad snarare än planeringsmässigt baserad. Detta för med sig problem med bristande förutsägbarhet. Det är viktigt att ha ett fortsatt och fördjupat samarbete på regional och nationell nivå, liknande andra sorters infrastruktur – för att undvika en fragmenterad energiplanering med alltför olika system och strategier. Vi vill även trycka på vikten av att samarbeta med markägarna när det kommer till kommunernas energiplanering – för en smidigare och mer tidseffektiv

planeringsprocess. Klimatkommunerna menar att exempelvis länsstyrelserna bör få i uppdrag att utarbeta regionala planeringsunderlag i frågan.

- Klimatkommunerna är positivt inställda till att Energimyndigheten får i uppdrag att ta fram en vägledning för en ny tillämplig av lagen om kommunal energiplanering.
- Klimatkommunerna välkomnar det föreslagna ekonomiska stödet för att stärka kommunernas förmåga till energiplanering. Däremot ser vi ett behov av ett längre stöd än mellan 2024–2027 – detta för att säkerställa en fortsatt grundlig kommunal energiplanering, som i sig är central för att öka produktionen av förnybar energi och för att nå klimatmålen. Vi erkänner ett större behov av finansiering under uppstarten 2024–2027, men ser att ett fortsatt (om än något lägre) stöd är nödvändigt för att bibehålla den kompetens som byggs upp.

Incitament och kompensationssystem

Utredningen föreslår ett kompensationssystem i tre delar, baserat på avstånd från vindkraftverk i relation till deras höjd; intilliggande fastigheter, närboende och lokalsamhället. Här följer en kort beskrivning av de tre delarna, och Klimatkommunernas synpunkter på respektive del:

Kompensation till intilliggande fastigheter

Ägare av intilliggande fastigheter (inom sex gånger ett landbaserat vindkraftverks totalhöjd) ska få rätt till inlösen. Inom ett år från det att verket satts i drift ska de kunna begära att vindkraftsparkens tillståndshavare löser in deras fastighet. Ersättningen ska motsvara vad fastigheten hade varit värd, om parken inte hade uppförts.

Klimatkommunerna instämmer i utredningens bedömning att det behöver finnas system som säkerställer att de som äger intilliggande fastigheter inte far illa ekonomiskt. För kommunernas del innebär det att de förtroendevalda lättare kan möta en lokal opinion mot vindkraften.

Kompensation till närboende

För närboende föreslås en modell för intäktsdelning. Närboende är den som äger en bostadsbyggnad inom tio gånger ett landbaserat vindkraftverks totalhöjd. Ersättningen är årlig och ska öka med verkets storlek och minska med avståndet ifrån bostadsbyggnaden. Förslaget bygger på en dansk modell som fungerar bra. Intäktsdelning skapar en positiv ansats med fokus på vindkraftens värdeskapande och på rättvisan i att en del av värdet kommer de närboende till del (ju högre elpriset är, desto högre blir intäktsdelningen).

Klimatkommunerna anser att förslaget om intäktsdelning för närboende väl beskrivet och motiverat.

Kompensation till lokalsamhället

För lokalsamhället (föreningsliv, lokalt näringsliv, infrastruktur samt natur- och kulturmiljöer runt vindkraftsparken) ska kommunen kunna förena sitt beslut att säga ja till en vindkraftspark med ett finansieringsvillkor. En andel av parkens intäkter ska då varje år gå till lokalsamhällets utveckling. Förslaget gäller både land- och havsbaserade parker.

Vindkraftsparker betalar idag för det mesta bygdemedel, eller vidtar liknande åtgärder för att skapa lokal nytta i sitt närområde. Olika varianter finns på omfattning, innehåll, stödmottagare och hur

Remissvar 2023-09-08
Klimatkommunerna

kommunen är inblandad. Utredningen bedömer att dagens system i huvudsak fungerar bra. Men kommunens inblandning måste ges ett tydligt rättsligt ramverk och förhandlingar mellan kommuner och projektörer måste upphöra.

Klimatkommunerna håller med utredningen om att systemet med bygdemedel bör behållas men att kommunens roll bör formaliseras.

Om Klimatkommunerna

Klimatkommunerna är en förening med 50 kommuner och en region som medlemmar. Medlemmarnas klimatarbete ligger i framkant i Sverige och världen, med tuffa klimat- och energimål och ambitiösa åtgärder. Klimatkommunernas övergripande syfte är att minska utsläppen av växthusgaser i Sverige genom erfarenhetsutbyte, påverkansarbete och spridning av goda exempel.

För styrelsen
Evelina Fahlesson, ordförande i Klimatkommunerna